

РОЗДІЛ 3 СЛОВ'ЯНСЬКІ МОВИ

УДК 811.162.3'246.2:07(437.3)]"201" 3
DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2021.17-1.15>

СЛОВАЦЬКА МОВА В ЧЕСЬКОМУ КОМУНІКАЦІЙНОМУ ПРОСТОРИ SLOVAK LANGUAGE IN THE CZECH COMMUNICATIVE SPACE

Гілецька З.І.,
orcid.org/0000-0001-6854-7430
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри слов'янської філології імені професора Іларіона Свенціцького
Львівського національного університету імені Івана Франка

У статті розглядається проблема функціонування словацької мови у чеському комунікаційному просторі на сучасному етапі. Аналізуючи статус словацької мови у Чехії, особливості словацької національної меншини, сучасні чесько-словацькі зв'язки, ставлення чехів до словацької мови, її присутність у чеському комунікаційному просторі, зокрема на Інтернет-сторінках чеських сайтів, в освіті, науці, культурі, можна продемонструвати позитивні і негативні результати взаємодії цих двох слов'янських мов протягом останніх десятиріч.

Незважаючи на близькість двох мов, після розпаду спільної держави внаслідок політичних і культурних змін чеська і словацька мови поступово віддаляються. Проаналізувавши способи контактів чехів зі словацькою мовою, ми дійшли висновку, що переважають пасивний і «розважальний» способи. Якщо аналізувати останнє десятиліття, то тут відбуваються помітні зміни: знову стала більш активною наукова співпраця, спільне представництво у редакційних радах наукових журналів, спільні кінопроекти, спільні літературні премії, запрошення цікавих словацьких особистостей у чеські дискусійні та розважальні теле- і радіопрограми, численні публікації у чеській пресі про представників культурного життя Словаччини, відновлення перекладів словацької художньої літератури на чеську мову. У Чехії попри значно слабший непрямий контакт зі словацькою мовою відбувається посилення безпосередніх прямих мовних контактів, що пов'язується зі значною «ною» присутністю словацьких студентів, які тут навчаються, а також словаків, які працюють постійно або тимчасово. Варто відзначити, що немала їх частина і в чеському комунікаційному просторі (офіційному й неофіційному) використовує словацьку мову. З іншого боку, прямі контакти у словацькому середовищі посилюються за рахунок підвищення інтересу чехів до туризму в Словаччині. Сьогодні у чехів переважає усвідомлення того, що між ними і словаками є багато спільного у культурному і науковому просторі.

Ключові слова: пасивний білінгвізм, контактні мови, диглосія, чеська мова, словацька мова.

The article deals with the problem of the functioning of the Slovak language in the Czech communicative space at present. To analyse the status of the Slovak language in the Czech Republic; the features of the Slovak national minority; the modern Czech-Slovak relations; the Czechs' attitude to the Slovak language, its presence in the Czech communicative space, in particular on the Internet pages of Czech sites, in education, science, culture; to demonstrate the positive and negative effects of the interaction of these two Slavic languages during the last few decades.

Despite the proximity of the two languages, after the collapse of the common state due to political and cultural changes, the Czech and Slovak languages are gradually alienating. After analysing the methods of the Czechs contacting with the Slovak language, we came to the conclusion that passive and "entertaining" methods prevail. There have been significant changes during the last decade: scientific cooperation, joint representation in the editorial boards of scientific journals, joint film projects, joint literary awards have activated again; interesting Slovaks are invited to the Czech discussions and entertainment television and radio programs; numerous publications in the Czech press about representatives of the cultural life of Slovakia have appeared; the translations of Slovak fiction to the Czech language have been resumed. Despite a much weaker indirect contact with the Slovak language in the Czech Republic, there is an intensification of direct linguistic contacts, what is associated with a significant "new" presence of Slovakian students studying there, as well as Slovaks who work permanently or temporarily. It is worth noting that many of them use the Slovak language in the Czech communicative space (formal and informal). On the other hand, direct contacts in the Slovak environment are intensified by the Czechs' increasing interest in tourism to Slovakia. Today, the awareness that there is much in common between Czechs and Slovaks in the cultural and scientific space prevails.

Key words: passive bilingualism, contact languages, diglossia, Czech languages, Slovak language.

Постановка проблеми. Незважаючи на близькість чеської і словацької мов, після розпаду спільної держави внаслідок політичних і культурних змін їхні взаємини переживають різні пері-

оди. Відразу після розпаду Чеської і Словацької Федеративної Республіки ці дві слов'янські мови поступово свідомо віддалялися. Однак в останнє десятиліття знову розпочався, хоча і менш поміт-

ний, процес зближення і «взаємоприйняття» цих мов. Це стосується більшою мірою ситуації в Чехії, адже у Словаччині надалі є високий рівень пасивного білінгвізму, навіть у молодшого покоління. Сьогодні у чехів переважає усвідомлення того, що між ними і словаками є багато спільного у культурному й науковому просторі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження словацько-чеських і чесько-словацьких мовних зв'язків неодноразово привертало увагу як словацьких (Ю. Долнік, Я. Доруля, М. Войтех), так і чеських (І. Поспішіл, М. Наб'єлкова, М. Покорний) мовознавців та літературознавців. Українські дослідники, наскільки нам відомо, крім нашої розвідки про статус чеської мови у Словаччині [1], не зверталися до цієї проблеми. У Чехії вийшло декілька збірників праць, присвячених дослідженню чесько-словацьких мовних зв'язків, зокрема «Brněnská slovákistika a česko-slovenské vztahy» (1998), «Slovakistika v české slavistice» (1999), «Česko-slovenská vzájemnost a nevzájemnost» (2000), «Slovakistické reflexe» (2017). Їх мета – ознайомити чеських студентів-словаків з основними темами досліджень загальної словакістики та чеської словакістики зокрема.

Постановка завдання. У сучасному слов'янському мовознавстві актуальними є як питання вивчення слов'янських мов у глобалізованому світі, так і взаємовплив слов'янських мов після розпаду їхньої спільної держави. **Мета** нашої публікації – продемонструвати особливості функціонування словацької мови у чеському комунікаційному просторі на сучасному етапі. Досягнення цієї мети передбачає необхідність аналізу таких завдань: 1) статус словацької мови у Чехії; 2) особливості словацької національної меншини; 3) сучасні чесько-словацькі зв'язки; 4) ставлення чехів до словацької мови; 5) присутність словацької мови у чеському комунікаційному просторі, зокрема на Інтернет-сторінках чеських сайтів, в освіті, науці, культурі; 6) продемонструвати позитивні і негативні результати взаємодії цих двох слов'янських мов протягом останніх десятиріч.

Виклад основного матеріалу. Словацька меншина. Після розпаду Чеської і Словацької Федеративної Республіки у 1993 р. на теренах Чеської Республіки залишилися проживати словаки, які утворили словацьку національну меншину. За кількістю це найбільша меншина в ЧР (налічує приблизно 147 152 громадянина словацької національності, згідно з переписом 2011 р.) та одна з найбільших у світі [5; 6]. Лише

у Празі проживає 17 406 тис словаків. Більшою є тільки словацька меншина у США, однак словацькою мовою там володіє лише частина словаків. Зважаючи на те, що більшість шлюбів осіб словацької національності у Чехії є змішаними, а діти із цих шлюбів зазвичай розмовляють лише чеською мовою (особливо це стосується другої і третьої генерацій), то кількість словацькомовних членів меншини мала б зменшуватися. Однак вона компенсується постійним зростанням кількості словаків, які переїжджають до ЧР працювати (приблизно 60 тис), та словацьких студентів (10 тис), які тут навчаються й яких є сьогодні більше, ніж у період існування спільної держави. Водночас цей самий перепис населення 2011 р. показав зменшення кількості громадян словацької національності (до 20%), які постійно як громадяни ЧР проживають у Чехії. Це пояснюється насамперед тим, що діти зі змішаних шлюбів здебільшого визнають свою належність до чеської національності.

Статус словацької мови. До проголошення незалежності Словацької Республіки 1 січня 1993 р. словацька мова, згідно з Конституцією Чехословацької Федерації (1968 р.), поряд із чеською мала у Чехії статус державної, тобто офіційної мови. Обидві мови рівноправно використовувалися в органах державної влади, армії, у сфері законотворчої діяльності. Комунікація між словаками і чехами у Чехословаччині відзначалася пасивним білінгвізмом¹, який підтримувався двомовними загальнодержавними теле- й радіотрансляціями. У 70-х роках ХХ ст. у Чехословацькій Соціалістичній Республіці 40% телемовлення у Чехії відбувалося словацькою мовою. Підручники з чеської мови у початковій та середній школах містили основи словацької граматики, а чеські читанки – тексти словацькою мовою.

Після розпаду Чеської і Словацької Федеративної Республіки і донині у ЧР немає закону про державну мову, тому *de facto* словацька мова залишається другою державною мовою. До того ж Європейська хартія регіональних мов або мов меншин і ще приблизно 80 законних правових актів визнають словацьку мову рівноправною із чеською. У січні 2006 р. набув чинності закон № 500/2004 Збірки законів, який підтверджує можливість використовувати словацьку мову в органах державної влади. Словацькі студенти мають право послуговуватися рідною мовою у процесі навчання у чеських вищих навчальних закладах.

¹ Білінгвізм пасивний – за якого суб'єкт, володіючи другою (нерідною) мовою, частіше звертається до однієї з них (найчастіше рідної). URL: <http://terminy-mizhkult-komunikacii.wikidot.com/b>.

Медіа. Після розпаду федерації значно скоротилася кількість чесько-словацьких періодичних видань, які друкувалися або словацькою або були двомовними (тобто матеріал у них подавався чеською, і словацькою мовою). Протягом останнього тридцятиліття у Чехії виходили такі двомовні періодичні видання: «Černá labuť», «Mosty», «Zrkadlenie-Zrcadlení», «Česká a slovenská otázka v soudobém světě», «Československý svet». Щодо словацькомовних чеських видань, то це переважно журнали, які виходять щомісяця або чотири рази на рік («Slovenské listy», «Kogene» із дитячим додатком «Korálíky»). Найбільший наклад (прибл. 8000 прим.) мають «Slovenské dotyky», які виходять із додатками «Literárne dotyky» і «Dotyky so slovenčinou», видавцем котрих є Словацько-чеський клуб (Slovensko-český klub). Клуб словацької культури (Klub slovenskej kultúry) видає журнал «Listy Slovákov a Čechov, ktorí chcú o sebe vedieť» («Листи словаків і чехів, які хочуть про себе знати»). Із 2004 р. Словацький літературний клуб у ЧР (Slovenský literárny klub) у співпраці зі Словацько-чеським клубом (Slovensko-českým klubom) та PEN-клубами у двох країнах видають чесько-словацьке ревію «Zrkadlenie-Zrcadlení». Щоправда, придбати будь-який журнал словацькою мовою у Чехії, окрім Праги, практично неможливо.

Із квітня 1993 р. діє Радіомовлення для словацьких співгромадян Чеського радіо. Воно складається з об'ємної передачі, яка виходить раз на тиждень, а також коротких, але частих випусків новин. Із 2011 р. на «Етно радіо» (Ethno rádio) виходить передача під назвою «Rozumiete správně po slovensky?» («Чи розумієте правильно по-словацьки?»), яку готує Словацько-чеський клуб.

Найгіршою є ситуація на телебаченні: немає жодної передачі, присвяченої словацькій меншині або чесько-словацьким зв'язкам. Словацькі телевізійні канали можуть дивитися лише абоненти розширених пакетів кабельного телебачення, які є найдорожчими. Щодо словацьких фільмів на чеському телебаченні, то з 2005 р. вони часто дублюються чеською мовою. На це по-різному відреагували чеські глядачі на сторінках чеських Інтернет-сайтів: незначна їх кількість схвалила таке рішення, більшість ж була обурена таким станом речей. Наприклад:

18.1.2005 12:06 Jiří (BoodOk) Kadeřávek Re: CZ-SK Ted běží v pondělí slovenský serial Zachranari ... a vsichni tam mluví česky. Nejak mi to neseďí, když vím, že se odehrává v Tatrách a horská služba tam mluví česky. Nechapu, proč je to predabované (Зараз йде в понеділок словацький серіал «Рятівники» ...

й усі там говорять по-чеськи. Щось тут не так, адже я знаю, що події відбуваються в Татрах, а гірська рятувальна служба говорить по-чеськи. Не розумію, чому його продублювали). (<http://www.abclinuxu.cz/clanky/show/73445>).

Відома дослідниця чесько-словацьких міжмовних зв'язків Міра Наб'єлкова [4] ще в 2003 р. слушно наголошувала на тому, що віддалення між чеською і словацькою мовами не є результатом індивідуального віддалення людей, а йдеться про послаблення культурних і практичних взаємозв'язків, в яких мова є засобом спілкування. На її думку, це призведе до втрати людьми потреби, можливості й бажання сприймати тексти (публіцистику, наукові тексти, белетристику, телевізійні та радіопрोगрами, фільми) іншою мовою, тобто у чеському – словацькою, а у словацькому – чеською.

Словацька мова на Інтернет-сторінках чеських сайтів. І тут покажемо сучасний стан, тобто через 28 років після поділу Федерації на дві держави. Про чесько-словацькі мовні зв'язки на диво часто дискутують на Інтернет-сайтах чехи зі словаками, чехи з чехами, словаки зі словаками. Взаємні мовні зв'язки, чесько-словацькі мовні питання, труднощі перекладу обговорюються у численних дискусійних клубах, наприклад: «Češi, jak rozumíte Slovenštině?» (<http://forum.pauza.cz/viewtopic.php?t=643&postdays=0&postorder=asc&start=60>); «Slováci, jak rozumíte Češtině?» (<http://forum.pauza.cz/viewtopic.php?t=647&highlight=sloven%9Atina>); «Čeština vs. Slovenština» (<http://bures.blog.sme.sk/c/4258/Cestina-vs-slovenstina.html>); «Česko-Slovenské forum» (www.esato.com/archive/t.php/t-86289,s-300); «Slovenština dot cz» (<http://www.dgx.cz/trine/item/slovenstina-dot-cz>, <http://www.dgx.cz/trine/feed/comments/379>); «Slovenčina na Okounovi» (<http://www.okoun.cz/boards/slovencina?page=3>); «Hledám česko-slovenský, slovensko-český online slovník» (<http://www.zive.cz/Forum/SubChild.asp?Qst=70329&Main=70&O=2>); «Potřebujem pomôct' s češtinou» (<http://sayph.cz/nocarret/index.php?id=500&id2=780&offset=0&poffset=-60>); «Slovenštinofilie» (<http://www.stratosfera.cz/board/viewtopic.php?t=15656&postdays=0&postorder=asc&start=50>).

Окрім цих сторінок, неочікувано часто виникають дискусії про словацьку мову загалом, статті, опубліковані словацькою мовою на інших вебсторінках, які присвячені різноманітним темам. Вік, освіта, професія, хобі дописувачів різні. Цікаво, що в Інтернет-дискусіях словацька мова обговорюється лише як мова словаків зі Словаччини, які

проживають у себе на батьківщині або тимчасово в Чехії, і зовсім не пов'язується з мовою найбільшої нацменшини громадян ЧР. Це й не дивно, бо чеські словаки (які народилися або постійно проживають у Чехії), комунікуючи у чеському середовищі, використовують чеську, хоча добре володіють обома мовами. Найчастіше в коментарях чехів йдеться про те, що їм важко сприймати тексти словацькою мовою, тому вони не мають жодного бажання читати їх словацькою й ігнорують їх, навіть якщо вони для них цікаві. Основна вимога цієї групи населення – заборонити словацьку мову на цій сторінці або принаймні перекладати статті чеською. Найтолерантніший коментар:

Re: Nešlo by to česky? Brouk 08.05.2004 11:49 Já proti Slovákům nic nemám. Nevadí mi, že se mnou na fakultě jich spousta studuje na což si spousta lidí stežuje. Fandím jim v hokeji. Ale v češtině bych to rád taky. Není v tom nacionalismus. Prostě by se mi to líp četlo! to je to tak špatný? (Re: Чи не можна чеською? Brouk 08.05.2004 11:49 Я проти словаків нічого не маю. Мені не заважає, що велика їх кількість навчається зі мною на факультеті, на що багато людей скаржаться. Вболіваю за них у хокеї. Але я б хотів також чеською. У цьому немає націоналізму. Просто мені б це краще читалося! Чи це так погано?) (http://www.fronta.cz/komentar.php?id_clanek=177)

На різних вебсторінках рішення про присутність або відсутність текстів словацькою мовою зазвичай приймають чеські редактори та модератори. Одні толерантно ставляться до словацькомовних публікацій попри тиск із боку дописувачів (наприклад, «iList» – студентський часопис), другі вирішують їх перекладати чеською мовою (наприклад, «МРМ» (www.mrm.cz)), треті проводять опитування і приймають таке рішення, на якому наполягає більшість (наприклад, анкета на www.potterweb.cz: проголосувала 151 особа, 80% із них висловилися за збереження словацької мови).

Цікаві результати опитування на сторінці www.abclinuxu.cz щодо словацької мови: питання *Чи розумієте ви словацьку мову?; Як ви ставитеся до публікацій словацькою мовою на «AbcLinuxu.cz»? Як і на інших сайтах, опитування викликало бурхливу дискусію. На першу анкету відповіла 1 471 особа, 22% з яких указали, що є словаками. 3% відповіли, що мають великі проблеми зі словацькою мовою, 18% респондентів – «так, розумію, але книжку б словацькою не читав». На другу анкету відповіли 1 703 респонденти, що свідчить про великий інтерес до даного питання. Результати такі: 94% підтримало присутність словацької мови на цій Інтернет-сторінці, із них 64% підтримало,*

а 30% – «трішки гірше вони мені читаються, але нехай виходять»; 3% вибрали відповідь «читати не буду, але нехай виходять /публікації словацькою мовою/», решта 3% – не погоджуються, щоб публікації словацькою мовою виходили на цій сторінці (<http://www.abclinuxu.cz/ankety/slovenske-clanky-na-abclinuxu>).

Освіта, наука і культура. Заснування Словацького дому у Празі значно поживило словацьке культурне життя у Чехії. Однак тут констатується значна регіональна нерівномірність: щомісяця у Празі до пандемії відбувалося майже 20 подій, так чи інакше пов'язаних зі Словачиною, словаками, словацькою культурою (найвідоміші Дні словацької культури у Чеській Республіці), та майже цілковита їх відсутність спостерігається у регіонах, навіть тих, де компактно проживають словаки.

Немає особливих здобутків у сфері освіти: у 1970 р. у Північній Моравії, куди з 1950-х років масово переселялися словаки і де розвивається видобувна галузь, існувало лише дві початкові школи. Ще порівняно недавно (початок ХХІ ст.) уряд Чехії робив спроби відкрити початкові школи в Гавіржові, Оставі і Празі, але всі вони зазнали невдач через відсутність зацікавлення серед словаків. Сьогодні у Чеській Республіці не існує ні словацької школи, ні гімназії. Щоправда, розвивається університетська словакістика у Празі і Брно.

Сьогодні більшість чехів усвідомлює, що між ними та словаками є багато спільного у культурному і науковому просторі: знову починає використовуватися прикметник *československý / чесько-словацький* у назвах і підназвах нових наукових журналів («Československá psychologie», «Československá psychiatrie», «Československý časopis pro fyziku», «Československý železničný časopis», «Československý časopis», «I fauna - internetový československý chovatel'ský časopis» тощо). Активнішою стала наукова співпраця й, як результат, проведення спільних чесько-словацьких наукових конференцій, спільне представництво у редакційних радах наукових журналів, спільні кінопроекти, взаємне гостювання театральних режисерів і акторів, спільні літературні премії (наприклад, премія Е.Е. Кісха за літературу факту, премія у сфері літератури фентезі), запрошення цікавих словацьких особистостей у чеські дискусійні та розважальні теле- і радіопроекти, численні публікації у чеській пресі про представників культурного життя Словачини. У музичних магазинах словацька музика знову пропонується на спільному стенді із чеською під назвами

«Вітчизняна сцена», «Чеська і словацька музика» тощо, а не на стенді закордонної музики, як це було ще недавно.

Видаються, хоча дуже рідко, двомовні книги, які пропонують диглосне чергування текстів. Як приклад – монографія під назвою «Dublety» (2003), яка є збіркою текстів словацького філософа Мірослава Марцеллі (словацькою мовою) й чеського філософа Мірослава Петршічека (чеською мовою), котрі є паралельними інтерпретаціями або рецензіями на літературні, філософські, мистецькі чи кінематографічні твори різних авторів. У сучасних чеських текстах та книгах, як правило літературознавчих і філософських, часто трапляються словацькі цитати, що свідчить про живий контакт зі словацьким культурним контекстом.

Останнє тридцятиліття відзначається відновленням перекладів словацької художньої літератури на чеську мову. У Чехії вийшли переклади творів словацьких письменників: проза та есеї Міхала Гворецького, Павла Віліковського, Івана Ізаківича, Максима Е. Маткіна, Данієли Капітаньової, Рудольфа Слободи, Вацлава Панковчина, Юліуса, Елени Лацкової, Густава Муріна, Віоли Ковачової, Балли, Петра Піштянкі, Душана Шимка, Еви Урбанікової; поезії Йозефа Лейкерта, Мілана Ріхтера, Мартіна Кучери, Мар'яна Гатали, Петра Грегора, Мілана Руфуса; переклад антології словацької поезії постмодернізму тощо (<http://www.listy.cz/archiv.php?cislo=101&clanek=011012>).

Чесько-словацькі зв'язки останніх десятиліть відзначаються певною асиметрією. Це відзначають не лише дослідники цих контактів, а й політичні діячі. Так, Рудольф Хмел на першому вечері чесько-словацької взаємності в Сенаті ЧР 24.10.2001 р. указав на традиційну і сучасну асиметричність у зацікавленні чеського та словацького суспільства один одним: «...тоді як чеська духовна, мистецька, культурна рефлексія світу часто є ще й словацькою рефлексією, на противагу тому така ситуація (у чеському суспільстві. – З.Г.), ймовірно, не існує і ніколи не існувала – тому ми, напевно, так швидко та безболісно змогли розійтися» («...kým česká duchovná, umelecká, kultúrna reflexia sveta je ešte často aj slovenskou reflexiou, oračne taká situácia pravdepodobne neexistuje, no nikdy ani neexistovala — preto sme sa asi tak rýchlo a bezbolestne mohli rozísť») (www.senat.cz).

В останні роки порівняно з періодом відразу після розпаду Федерації чесько-словацькі прямі та опосередковані зв'язки стали дещо інтенсивнішими: офіційно і менш офіційно організуються культурні заходи (кіно- і театральні фестивалі, концерти, виставки), реалізуються різноманітні

дослідницькі проекти, відбуваються наукові конференції, присвячені проблемам чесько-словацьких і словацько-чеських зв'язків, тощо. Непрямі контакти зі словацькою мовою у чеському просторі проявляються, наприклад, у поверненні словацької музики до чеського радіо та телебачення. Якщо у Словаччині надалі є сильний непрямий контакт із чеською мовою, то у Чехії попри значно слабші непрямі контакти зі словацькою мовою відбувається посилення безпосередніх прямих мовних контактів, що пояснюється значною «ною» присутністю словацьких студентів, які тут навчаються, словаків, які працюють постійно або тимчасово (а це медсестри в лікарнях, робітники, продавці, актори, режисери, митці, спортсмени). Варто зазначити, що чимала їх частина й у чеському комунікаційному просторі (офіційному й неофіційному) використовує словацьку мову. Разом із тим прямі контакти у словацькому середовищі посилюються за рахунок підвищення інтересу чехів до туризму в Словаччині (згідно з наявною інформацією, кількість чеських туристів у Татрах становить майже 30% від загальної кількості). Про цей інтерес свідчить також створення відповідних Інтернет-сайтів, таких як www.tatry.cz або www.slovenskehory.cz.

Ставлення чехів до словацької мови. Не можна не погодитися з твердженням словацького мовознавця Юрая Долніка й чеської лінгвістки Міри Набелкової, які активно вивчають сучасні словацько-чеські міжмовні зв'язки, що попри близькість двох мов після розпаду спільної держави ці мови поступово віддаляються. При цьому чеський мовознавець Патрік Міттер [2] вважає, що сучасну ситуацію щодо молодшої генерації у Чехії коректніше окреслити як період «взаємного не зближення». На думку більшості чеських і словацьких філологів (І. Земан, П. Міттер, М. Наб'єлкова, М. Слобода, К. Мусілова, Д. Сланчова, М. Соколова, В. Будовічова), цей процес стосуватиметься насамперед прийдешніх поколінь, особливо чеських дітей. Адже, згідно з результатами анкетування, які наводилися в чеських медіа наприкінці 2002 р., 55% чеських респондентів вважає, що чеські діти зовсім не розуміють словацької мови, 30% молоді віком 15–24 роки вже не розуміють словацьку. Саме чеські діти не ростуть у ситуації природної побудови перцептивної компетенції щодо словацької мови.

Чеський мовознавець Патрік Міттер [2], який провів власне дослідження серед чеських студентів віком 18–24 років, виявив, що найчастіше контакт зі словацькою мовою відбувається шляхом слухання словацької поп-музики (98%), інтерв'ю словацькою мовою на телебаченні (68%), через

Інтернет 56% та особисті зустрічі 42%. Це свідчить про те, що переважають пасивний і «розважальний» способи, а так звані «інтелектуальні» шляхи сприйняття виявилися у меншості: лише 12% – слухання інтерв'ю словацькою мовою на радіо, 8% – читання словацької наукової літератури, 6% – читання словацької белетристики, 1% – родинні контакти. Для 74% респондентів словацька мова є близькою, а 26% – неблизькою.

Висновки. Отже, проаналізувавши статус словацької мови у Чехії, особливості словацької наці-

ональної меншини, ставлення чехів до словацької мови, присутність словацької мови у чеському комунікаційному просторі, зокрема на Інтернет-сторінках чеських сайтів, в освіті, науці, культурі, ми можемо констатувати, що сьогодні очевидні позитивні і негативні результати взаємодії чеської і словацької мов у Чехії. Словацька мова у ЧР має свою специфічну комунікаційну традицію, надалі є тут присутньою, хоча значно меншою мірою, вступаючи з чеською мовою у традиційні та створюючи нові типи контактів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Гілецька З. Чеська мова в словацькому комунікаційному просторі. *Studia Slovakistica* 16. Словацька мова і література у дзеркалі перекладу. Ужгород, 2016. С. 35–42.
2. Mitter P. Srovnání recepce slovenštiny v ČR a češtiny v SR. *Jazykovědné aktuality*, 2007. Roč. XLIV. Čeština a slovenština: vzájemné vztahy. S. 45–53. URL: http://jazykovednesdruzeni.cz/JA_2007_zvladni_cislo.pdf (дата звернення: 19.02.2018).
3. Musilová K. Slovakismy v současné češtině (sociolingvistický průzkum mezi vysokoškoly). URL: <http://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/olostiak2/subor/36.pdf> (дата звернення: 20.02.2020).
4. Nábělková M. 2003. Súčasný kontext slovensko-českej a česko-slovenskej medzijazykovosti. URL: https://digilib.phil.muni.cz/bitstream/handle/11222.digilib/133319/BrnenskeTextykSlovakistica_005-2003-1_13.pdf?sequence=1 (дата звернення: 20.05.2021).
5. Slovenská národnostní menšina. *Vláda České Republiky*. 9.12.2020. URL: <https://www.vlada.cz/cz/ppov/rnm/mensiny/slovenska-narodnostni-mensina-16157/> (дата звернення: 20.05.2021).
6. Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí. Počty a odhady. URL: <http://www.uszz.sk/sk/pocty-a-odhady> (дата звернення: 19.02.2018).

УДК 811.162.1'06'367.332.7

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2021.17-1.16>

ПОЛЬСЬКІ АДРЕСАТИВНІ ЗВОРОТИ: ГРАМАТИКА ТА ОМОНІМІЯ МОВЛЕННЄВОГО ЕТИКЕТУ

POLISH FORMS OF ADDRESS: GRAMMAR AND HOMONYMY OF SPEECH LABEL

Стахнюк Н.О.,

orcid.org/0000-0001-9078-9444

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри слов'янської філології та загального мовознавства
Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

У статті досліджуються адресативні звороти, які функціонують у сучасній польській мові, особливості граматичної організації конструкцій цього типу та омонімічні словоформи офіційних звертань (на прикладі лексичних одиниць «rap» та «rapі»). Польські форми звертання та типові формули мовленнєвої ввічливості є проблемним питанням через труднощі вибору доречної у певному контексті конструкції, відмінність від інших мов (зокрема й слов'янських). Необхідність умілого використання адресативів зумовлюється специфікою відображення у них польського соціального устрою. Отже, мовець, який дбає про адекватність та ефективність комунікативного акту, учасником якого він є, повинен дотримуватись норм польського мовленнєвого етикету. У статті розглянуто основні терміни та поняття, які стосуються теми дослідження: «(мовний) етикет», «етика спілкування/етика слова», «адресативні форми», «ввічлива мовленнєва поведінка» та інші. Найбільш типовими адресативами, які вживаються у польській мові, є «rap», «rapі» та «rapństwo». Їх походження зумовлене соціальною нерівністю шляхетського суспільства. Однак ці словоформи упродовж XVII–XX ст. зазнавали різних змін на площині семантики, деривації, прагматики. Сьогодні ці слова є стилістично нейтральними та застосовуються на позначення всіх повнолітніх осіб (незалежно від їх статусу). Однак досі проблемним залишається питання їх морфологічної належності, адже